

Evaluatie van de Pedagogische Begeleidingsdienst en Permanente Ondersteuningscel van GO!

Commissie onder voorzitterschap van Mevr. M. Scheys

30-6-2026

Inhoud

Inleiding.....	2
1. Positionering en richtinggevende keuzes van PBD en POC	4
2. Begeleidingsprocessen	5
2.1. Uitvoering decretale opdrachten.....	5
2.1.1. Gedifferentieerde ondersteuning met gestandaardiseerd basisaanbod ...	6
2.1.2. Beleidsprioriteiten	7
2.1.3. Leersteuncentra	7
2.1.4. Methodes.....	8
2.2. Context en -nabijheid.....	10
2.2.1. Kennis van en aanpassing aan de context van de school/CLB	10
2.2.2. Aanklampende werking en mandaat	11
2.2.3. Scholen/CLB's met hoge of acute noden	12
2.3. Samenwerking	13
2.3.1. Algemeen.....	13
2.3.2. Netoverschrijdende samenwerking.....	13
2.3.3. Makelaarsrol	14
3. Ondersteunende processen	15
3.1. Kwaliteitsbewaking.....	15
3.1.1. Algemeen.....	15
3.1.2. Bereik	16
3.1.3. Effectiviteit.....	16
3.2. Personeels- en professionaliseringsbeleid.....	17
4. Conclusies.....	18
Sterktes	18
Verbeterpunten en aanbevelingen.....	19

Inleiding

Het decreet van 8 mei 2009 betreffende de kwaliteit van het onderwijs bepaalt dat ten minste eenmaal om de zes jaar de werking geëvalueerd wordt van de pedagogische begeleidingsdiensten (PBD's) en de permanente ondersteuningscellen (POC's). In het schooljaar 2025-2026 vond de derde decretale evaluatie plaats. Een commissie van externe deskundigen, onder voorzitterschap van Mevrouw Micheline Scheys, is nagegaan of de manier waarop de PBD's en POC's de begeleiding ontwikkelen en organiseren voldoende garandeert dat zij de decretale opdrachten kwaliteitsvol uitvoeren. De opdracht van de commissie is vastgelegd in het Besluit van de Vlaamse Regering van 21 juni 2024¹. De commissie hanteerde het beoordelingskader dat in dit besluit is vastgelegd. Dit kader betreft de processen die de PBD's en POC's ontwikkelen om een antwoord te bieden op de noden van hun doelgroepen, alsook de output die ze via diverse methodes en interventies realiseren met het oog op een duurzame impact.

De evaluatie heeft een uitdrukkelijk ontwikkelingsgericht perspectief. De commissie formuleert naast vaststellingen en sterke punten ook verbeterpunten en aanbevelingen. De bedenkingen en aanbevelingen die voor meerdere of alle PBD's en POC's gelden, zijn verzameld in een overkoepelend rapport. Het overkoepelend rapport bevat daarnaast ondersteunende cijfergegevens en een aantal inhoudelijke verdiepingen. Om alle nuances te kunnen vatten, is het noodzakelijk om de individuele rapporten samen met het overkoepelend rapport te lezen.

De bevindingen van de commissie zijn gebaseerd op schriftelijke documentatie van de diensten (waaronder het begeleidingsplan 2025-2030 en de jaarlijkse rapporten) en focusgesprekken met leidinggevend en medewerkers van de diensten en hun doelgroepen (directies en middenkader, leerkrachten en waar relevant, CLB-medewerkers). Om gelijkgerichtheid van de evaluatie te garanderen, ontwikkelde de commissie leidraden voor zowel de documentanalyse als de gesprekken. Hierbij werd input gebruikt uit het onderzoek "Perspectief van onderwijsprofessionals op de taken en werking van de pedagogische begeleidingsdiensten en de permanente ondersteuningscellen in Vlaanderen" van Ingenio-GRC, dat werd opgeleverd in de zomer van 2025.

Dit rapport bespreekt de pedagogische begeleidingsdienst en de permanente ondersteuningscel van het GO!. Na een korte schets van deze dienst, gaat het rapport in punt 2 dieper in op de begeleidingsprocessen. Punt 3 stipt de belangrijkste vaststellingen aan met betrekking tot de ondersteunende processen. Punt 4 biedt een concluderend overzicht van de opvallendste werkpunten en sterktes. De commissie wil graag de leidinggevend en medewerkers van GO! alsook alle leraren, CLB-medewerkers en

¹ [Besluit van de Vlaamse Regering van 21 juni 2024](#)

directies bedanken voor hun constructieve medewerking en openheid tijdens de gesprekken.

1. Positionering en richtinggevende keuzes van PBD en POC

Het onderwijsnet GO! wordt geregeld door het bijzonder decreet betreffende het gemeenschapsonderwijs en heeft een duidelijke en gecentraliseerde structuur: het is één onderwijsverstrekker met een centrale beleidsvisie en project. Het GO! bestaat uit 26 geografische scholengroepen waarbinnen alle scholen, CLB's en leersteuncentra gegroepeerd zijn. Daarbinnen zijn er scholengemeenschappen, voor basis en secundair onderwijs. Het onderwijsaanbod van GO! is zeer breed en omvat alle onderwijsniveaus, van kleuter- en lager onderwijs tot secundair onderwijs, en volwassenenonderwijs. GO! heeft daarnaast scholen voor buitengewoon onderwijs en een beperkt aanbod deeltijds kunstonderwijs (DKO). In het vervolg van het rapport verwijst de term 'school' naar alle onderwijsinstellingen van het basis- en secundair onderwijs, deeltijds kunstonderwijs en volwassenenonderwijs van GO!. Cijfergegevens over de te begeleiden doelgroepen staan in het overkoepelend rapport.

Er bestaan formele overlegstructuren waarin scholen, scholengroepen en centrale diensten betrokken worden bij beleidsvorming en prioritering. Het net heeft een duidelijke intentie tot gedeeld leiderschap en gezamenlijke beleidsvorming. GO! hanteert een centrale visie, de poolstervisie, als een richtpunt dat omschrijft wat GO! wil zijn en waarin het zich onderscheidt van andere onderwijsaanbieders: "Dé favoriete leergemeenschap, voor iedereen gepersonaliseerd, spiegel en bouwsteen van de samenleving".

De Pedagogische Begeleidingsdienst (PBD) en de Permanente Ondersteuningscel (POC) situeren hun werking expliciet binnen dit kader en de missie en het pedagogisch project van GO!. Dat zorgt voor gedeelde prioriteiten en gelijkgerichtheid in ondersteuning.

De PBD heeft decretaal zowel opdrachten ten aanzien van de scholen als ten aanzien van de CLB's. De POC ondersteunt enkel de CLB's. GO! heeft ervoor gekozen om het deel van de middelen van de PBD, bestemd voor begeleiding van de CLB's, te bundelen met de middelen van de POC. De POC gebruikt de benaming POC+ om de nauwe samenwerking van de POC met de PBD GO! ten aanzien van de CLB's te benadrukken. De expertise rond leerlingenbegeleiding ten aanzien van de ondersteuning van de scholen blijft bij de PBD. Als in het vervolg van dit rapport de werking van de POC vermeld wordt, dan omvat dit ook de ondersteuning van PBD ten aanzien van de CLB's. De beschrijving van de werking van de PBD's verwijst naar de ondersteuning van de scholen.

De PBD schuift in het begeleidingsplan één ambitie naar voren: "Elke school wordt een poolsterschool en elke schakel in het net draagt bij tot hoge onderwijskwaliteit waardoor elke leerling kan schitteren." Hij wil dit doen door proactief, preventief en curatief te werken. De PBD wil in alle begeleidingsinitiatieven de inhoudelijke expertise inbrengen.

Voortbouwend op de poolstervisie wil de POC de inspirerende en innoverende referentie zijn in de lerende community van de GO!-CLB's. De POC profileert zich als partner van de CLB's die o.a. samen met hen in co-creatie materialen ontwikkelt. De POC vervult daarnaast een uitgesproken rol als belangenbehartiger van de CLB's op het snijvlak van onderwijs en welzijn. Deze laatste rol wordt door de CLB's als essentieel ervaren. De taken van de PBD ten aanzien van de CLB's zijn geïntegreerd in de POC-werking.

Richtinggevende beleidskeuzes van de PBD en de POC worden sterk beïnvloed door contextuele factoren, zoals besparingen, toenemende verwachtingen vanuit de overheid en een stijgend aantal scholen met hoge of acute noden. Dit leidt tot keuzes voor standaardisering van aanbod en inzet op curatieve trajecten na ongunstige doorlichtingen.

2. Begeleidingsprocessen

2.1. Uitvoering decretale opdrachten

Net zoals de andere PBD's heeft PBD GO! vier decretale opdrachten: het versterken van de beroepsbekwaamheid van de onderwijsprofessionals, het versterken van de onderwijsinstellingen als lerende organisaties, de ondersteuning van het pedagogisch project en de begeleiding van de implementatie van de beleidsprioriteiten die de Vlaamse Regering vastlegt.

De decretale opdrachten die het kader vormen voor de begeleiding van de CLB's zijn vergelijkbaar met deze voor de scholen, met name het versterken van de beroepsbekwaamheid van de personeelsleden in de CLB's, het versterken van de CLB's als professionele lerende organisatie, de realisatie van de eigen missie en het begeleidingsproject van de CLB's en het begeleiden van de implementatie van de beleidsprioriteiten bij de CLB's.

De decretale opdrachten zijn brede opdrachten die de PBD en POC vertalen in strategische en operationele doelstellingen. Om de doelstellingen te realiseren, zetten de PBD en POC diverse methodes in.

De commissie bespreekt hieronder die (aspecten van de) decretale opdrachten die aanleiding geven tot een expliciete reflectie. Omdat de leersteuncentra een nieuwe speler in het onderwijsveld zijn, gaat de commissie ook kort in op deze doelgroep. Op vlak van methodes behandelt de commissie een aantal voor deze PBD typerende werkwijzen.

2.1.1. Gedifferentieerde ondersteuning met gestandaardiseerd basisaanbod

De PBD zet de eigen identiteit van de organisatie sterk in de verf. Hij vertaalt zijn strategie in concrete operationele doelen en tussentijdse streefpunten. In het begeleidingsplan is geen duidelijke link te achterhalen met de decretale opdrachten, maar in de strategie van de PBD komen ze wel tot uiting.

De POC vertaalt slechts twee decretale opdrachten naar doelstellingen, m.n. het versterken van de beroepsbekwaamheid van de personeelsleden in de CLB's en het versterken van de CLB's als professionele lerende organisatie. Die doelstellingen zijn bovendien vrij abstract geformuleerd. In het begeleidingsplan is geen link tussen de eigen doelstellingen en de begeleidingsstrategie die men ervoor wil inzetten.

De commissie dringt er daarom op aan dat alle decretale opdrachten hetzij afzonderlijk of geïntegreerd in doelstellingen worden verwerkt.

De PBD en de POC werken met een continuüm van initiatieven en methodes waarbij de intensiteit van de ondersteuning stelselmatig toeneemt (zie ook [2.1.4](#)). Aangezien het in tijden van beperkte middelen niet mogelijk is om overal (meer intensieve) trajecten te begeleiden, ziet de PBD in het gestandaardiseerd basisaanbod, als onderdeel van dit continuüm, een mogelijkheid om een groot aantal scholen te ondersteunen op een gelijkgerichte manier.

De commissie waardeert deze aanpak met een begeleidingscontinuüm. Deze zorgt voor efficiëntie, consistentie en gelijkgerichtheid. De commissie wijst tegelijk op het gevaar dat schuilt in standaardisatie. Deze kan namelijk botsen met de nood om in te spelen op de specifieke context en noden van schoolteams. Uit de gesprekken blijkt immers dat de PBD onvoldoende ingaat op de vragen en noden van de scholen, vooral wat betreft de vertaling naar de praktijk. De scholen ervaren bijvoorbeeld een spanningsveld in de begeleiding tussen standaardisatie en authenticiteit. Waar begeleiders vroeger geëngageerd en vanuit hun eigen expertise authentiek hun verhaal brachten, worden ze nu vaker ingezet met gestandaardiseerde presentaties en gedeelde materialen, waardoor scholen een verlies aan eigenheid en flexibiliteit ervaren. De CLB's benoemen ditzelfde spanningsveld bij de begeleiding door de POC, al wordt het daar minder problematisch ervaren door de kleinere schaal.

In de gesprekken geven de scholen bovendien aan dat de PBD sterk de nadruk legt op de autonomie van de school, maar zo vermijdt concrete adviezen te geven terwijl zij nood hebben aan richting en gerichte feedback. De commissie waardeert dat de PBD en POC scholen en CLB's zelfredzaam willen maken en hen willen stimuleren om zelf voor de implementatie van het geleerde in te staan, maar is tegelijk bezorgd. Ze adviseert om zeer goed de onderlinge verschillen tussen scholen in beleidsvoerend vermogen te monitoren

en te blijven opvolgen of de scholen inderdaad op zelfstandige wijze voldoende vooruitgang kunnen boeken met het basisaanbod.

2.1.2. Beleidsprioriteiten

In het kader van hun decretale opdrachten zijn de PBD's verantwoordelijk voor de begeleiding van de implementatie van drie beleidsprioriteiten: de realisatie van een evidence-informed inclusieve leeromgeving, de concretisering van de samenwerking met de stichting Leerpunt en de ontwikkeling van datageletterdheid. In het begeleidingsplan is er geen aandacht voor de realisatie van de beleidsprioriteiten ten aanzien van de CLB's.

Alle beleidsprioriteiten zijn geïntegreerd in het begeleidingsplan van de PBD en vertaald in opleidingen en trajecten. Ze hebben een centrale plaats in de werking van de PBD. Ze zijn systematisch verweven in verandertrajecten, opleidingen en vakgerichte ondersteuning, zodat ze niet louter abstracte beleidsdoelen blijven, maar concreet vertaald worden naar de onderwijspraktijk. Binnen opleidingen is expliciet aandacht voor brede basiszorg, verhoogde zorg, inclusie, effectieve didactiek en evidence-informed werken.

De PBD richtte een werkgroep op rond 'scholen voor iedereen' voor visieontwikkeling. De werkgroep maakt een inspiratietool en materialen voor begeleiders, zodat deze ze kunnen gebruiken in hun begeleidingen.

Datageletterdheid is volgens de PBD geïntegreerd in de volledige begeleidingsstrategie. Hij zet daarbij niet alleen in op begeleiding, maar vooral op het versterken van het beleidsvoerend vermogen van scholen, met hoge verwachtingen en een duidelijke waardering voor hun groeiende rol in evidence-informed onderwijsontwikkeling. De commissie waardeert deze aanpak, maar stelt vast dat er meer aandacht nodig is voor strategieën om datageletterdheid ook daadwerkelijk te laten landen bij de doelgroepen, vooral bij de leerkrachten. Zo gaven deze laatsten aan dat de resultaten van de Vlaamse toetsen bij hen nauwelijks aan bod komen.

De samenwerking met Leerpunt en academische partners versterkt volgens de PBD de evidence-informed aanpak en zorgt voor een wetenschappelijke onderbouwing van de begeleiding.

2.1.3. Leersteuncentra

De ondersteuning van leersteuncentra bevindt zich nog in een opstart- en ontwikkelingsfase. Er is voor gekozen om die ondersteuning volledig binnen de POC vorm te geven. Daartoe werden middelen overgedragen naar de POC. In het begeleidingsplan van zowel de PBD als van de POC zijn doelstellingen geformuleerd voor de ondersteuning

van de leersteuncentra. De beslissing om deze naar de POC over te dragen werd pas genomen na het opstellen van de begeleidingsplannen.

De focus ligt momenteel vooral op afstemming, visieontwikkeling en professionalisering van leerondersteuners, met verdere uitklaring van rollen en verwachtingen in de toekomst.

De commissie bevestigt dat de rol en plaats van de leersteuncentra in het onderwijslandschap nog volop in beweging zijn. Ze waardeert dat de POC de leersteuncentra als doelgroep heeft geïntegreerd in zijn werking. Zeker met het oog op de evolutie naar 'scholen voor iedereen' adviseert de commissie de PBD om zijn werking op de beleidsontwikkelingen af te stemmen. Tegelijkertijd vraagt de commissie om het tempo in de samenwerking op te voeren om de streefdatum van 2040 voor de 'scholen voor iedereen' haalbaar te houden.

2.1.4. Methodes

PBD GO! werkt vanuit een centrale visie (poolstervisie) en werkt zijn begeleidingsaanbod consequent vanuit die visie uit. De prioritaire focus op schaalbaarheid en efficiëntie, als antwoord op de beperkte middelen waarover de PBD beschikt, vertaalt zich in een sterk uitgebouwd gestandaardiseerd aanbod.

De PBD en de POC werken aan de hand van een gedifferentieerde ondersteuningsstrategie, met een continuüm van initiatieven en methodes waarbij de intensiteit van de ondersteuning stelselmatig toeneemt. Dit continuüm laat toe om een breed, gestandaardiseerd basisaanbod te realiseren, aangevuld met meer gerichte of intensieve trajecten voor instellingen met verhoogde of acute noden (zie ook [2.2.3](#)). De instrumenten die in dit continuüm gebruikt worden, zijn duidelijk afgebakend en variëren van een materialenbank en helpdesk tot professionele leergemeenschappen en schoolspecifieke verandertrajecten. Verandertrajecten zijn langdurig en op maat van de school of het CLB omwille van de contextgerichtheid en complexiteit. Het aanbod aan opleidingen wordt bekendgemaakt via de nieuwsbrief van GO!, de website en de virtuele ruimtes. Daarnaast overloopt de PBD dit jaarlijks met de scholengroep. Binnen het volwassenenonderwijs wordt het aanbod per e-mail en via de website gecommuniceerd en via een digitaal platform.

De materialenbank en helpdesk zijn een laagdrempelig ondersteuningsaanbod van de PBD. Dit aanbod laat scholen met voldoende zelfsturend vermogen toe om autonoom aan de slag te gaan zonder onmiddellijke tussenkomst van een begeleider. Daarnaast bestaan er op dit moment ook nog virtuele ruimtes per vak. Het valt de commissie op dat de instellingen van het volwassenenonderwijs en het DKO opmerken dat ze geen toegang hebben tot deze materialen, maar de PBD voorziet hiervoor een oplossing in de nabije toekomst.

De materialenbank en helpdesk vormen belangrijke instrumenten om alle leerkrachten te ondersteunen, maar vragen om verdere optimalisatie. Het aanbod is zeer uitgebreid en kwalitatief sterk, maar het overaanbod maakt het volgens de scholen moeilijk om gericht materiaal terug te vinden. Leerkrachten ervaren dat nieuwe toevoegingen niet altijd zichtbaar zijn en dat verplaatsingen of verdwenen links de toegankelijkheid bemoeilijken. Een meer proactieve communicatie, bijvoorbeeld via een systeem dat duidelijk aangeeft welke materialen nieuw zijn, zou de gebruiksvriendelijkheid versterken. Daarnaast geven ze aan dat er vakgebonden verschillen zijn in de toepasbaarheid van de materialen op de klasvloer. De helpdesk biedt laagdrempelige ondersteuning en draagt bij aan een breed bereik. Het blijkt echter dat de directies een belangrijke rol spelen in het sturen van hun teams om het aanbod effectief te benutten. Het brede en rijke aanbod blijft een meerwaarde, maar vraagt om heldere communicatie en gebruiksvriendelijke structuren om het optimaal te laten functioneren binnen de begeleidingsstrategie.

Ook de POC beschikt over een materialenbank. Net als die van de PBD is deze beschikbaar via de website en bevat ze enkel materialen waarop een kwaliteitscontrole is gebeurd. Materialen worden vaak in co-creatie ontwikkeld met CLB-medewerkers. Naast het aanbod van gevalideerde materialen in de materialenbank circuleren ook lokaal ontwikkelde materialen binnen professionele leergemeenschappen. Deze worden gedeeld met het expliciete besef bij de CLB's dat ze geen kwaliteitscheck door de POC ondergingen, maar zijn vooral bedoeld om inspirerende praktijken te delen. Deze werkwijze stimuleert volgens de POC eigenaarschap en kennisdeling tussen CLB's. De commissie waardeert deze aanpak.

De POC maakte ook werk van e-modules voor aanvangsbegeleiding, naast de reguliere sessies voor starters, aangezien medewerkers het hele jaar door starten en er geen vooropleiding CLB-medewerker bestaat. Deze e-modules worden door de centra erg gewaardeerd.

Om scholen en CLB's te stimuleren zich tot professionele lerende organisaties te ontwikkelen, wordt gewerkt met professionele leergemeenschappen, waarbij met het oog op efficiëntie vragen van verschillende scholen en CLB's geclusterd kunnen worden. Deze professionele leergemeenschappen (PLG's) vormen een centrale pijler in de begeleidingsstrategie van de PBD en de POC. Ze richten zich vooral op het versterken van het beleidsvoerend vermogen van scholen en CLB's, waarbij de leerkrachten en CLB-medewerkers systematisch met en van elkaar leren. De PLG's worden ingezet als instrument voor kennisdeling, professionalisering en afstemming binnen scholengroepen. De scholen onderschrijven de structurele en breed verspreide werking van PLG's.

De PLG's worden georganiseerd op het niveau van de scholengroep. De leerkrachten ervaren dit echter als een nadeel door de grote onderlinge verschillen tussen scholen. Dit zorgt er volgens hen voor dat de informatie in de PLG niet altijd voldoende aansluit bij hun

noden, te theoretisch blijft en moeilijk te vertalen is naar eigen context. Het organiseren van PLG's over scholen heen kan nochtans een grote meerwaarde hebben in functie van informatie- en expertiseuitwisseling. Het is wel aan de PBD om aangebrachte informatie in die PLG's voldoende te (helpen) vertalen naar de concrete praktijk.

Alle CLB's nemen deel aan PLG's. Niet alle CLB's zijn echter tevreden over de invulling van de PLG's. De effectiviteit van deze PLG's is bovendien sterk afhankelijk van de mate waarin centra erin slagen de opgedane inzichten te vertalen naar de eigen werking. Deze vertaalslag wordt door de POC gestimuleerd, maar blijft in belangrijke mate een verantwoordelijkheid van het centrum en is afhankelijk van het beleidsvoerend vermogen van de directie. Indien de POC merkt dat dit moeilijk is voor een centrum, biedt hij een verandertraject aan. Dit is positief. Tegelijk benadrukt de commissie dat de POC bij het vormgeven van de PLG's ook voldoende aandacht dient te besteden aan de vertaling naar de concrete praktijk.

2.2. Context en -nabijheid

2.2.1. Kennis van en aanpassing aan de context van de school/CLB

Het proces om de doelen en prioriteiten te bepalen is bij beide diensten helder en evidence-informed onderbouwd vanuit een analyse van de context en van de noden van de doelgroepen. Zowel de eigen begeleiders, onderwijsprofessionals/CLB-medewerkers als de scholengroepen zijn bevraagd.

Een deel van het aanbod is gestandaardiseerd, terwijl verandertrajecten schoolspecifiek zijn. Het initiatief voor trajectbegeleiding ligt meestal bij scholen of CLB's en intensieve begeleiding wordt vooral ingezet bij duidelijke risico's (bv. negatieve doorlichting).

De PBD beschikt over uitgebreide informatie over zijn scholen, onder meer via doorlichtingsresultaten, Vlaamse toetsen en data dashboards. Daarnaast werkt hij met Single Points of Contact (SPOC's) voor de scholen. Via de SPOC's wil de PBD de vinger aan de pols houden en elke school proactief en systematisch bereiken. Deze SPOC-werking en de inbedding in scholengroepen moet bijdragen tot een goede kennis van de lokale context.

In overleg met scholengroepen en op basis van data en noden wordt de capaciteit voor verandertrajecten bepaald per scholengroep. De reële noden in de scholengroepen komen echter niet altijd overeen met de aldus toegekende capaciteit. De haalbaarheid van alle vooropgestelde doelstellingen binnen de huidige middelen wordt hierdoor bemoeilijkt, ondanks een voorziene buffercapaciteit. De commissie is bezorgd om de stroefheid van de capaciteitsverdeling en raadt hierin meer flexibiliteit aan.

Beleidsgerelateerde vragen worden door de schooldirecteur aan de SPOC gesteld. De vakgroepverantwoordelijken van de scholen kunnen rechtstreeks vragen stellen aan de pedagogisch vakbegeleider. Er zijn voor hen verschillende kanalen voorzien. De commissie stelt echter vast dat dit onvoldoende gegarandeerd is voor de technische of 'kleine vakken' (Frans, Engels, geschiedenis ...) in het SO, naast de minder sterke expertise rond buitengewoon onderwijs en DKO, ondanks de inspanningen van de PBD. De commissie vraagt om dit expliciet te monitoren.

Daarnaast is er, ook voor individuele leerkrachten, nog de mogelijkheid om vragen te stellen aan de helpdesk, via een formulier of in vooraf geplande sessies. Dit aanbod is echter minder gekend en er komt niet altijd een antwoord op de vraag.

De commissie merkt dat er een sterke focus ligt op leerplanontwikkeling met het gevaar dat het te veel capaciteit benut, maar ziet wel voldoende aandacht voor curriculumimplementatie. De scholen bevestigen dat ze zeer goed geïnformeerd zijn over en ondersteund in de implementatie van de minimumdoelen. De PBD geeft aan dat door deze nadruk op leerplanontwikkeling de voorbije jaren de klant nabijheid is afgenomen, maar dit vanaf het komende schooljaar wil bijsturen. Volgens de PBD is het aantal rechtstreekse contacten toch aanzienlijk dankzij de SPOC-werking en werkvloergerichte interventies. De contacten en responstijd zijn volgens de scholen echter sterk afhankelijk van de begeleider. Sommige scholen geven aan dat ze de PBD te weinig zien.

De CLB's ervaren de begeleiders van de POC als zeer nabij en met een sterke kennis van de centrumcontext. Enerzijds door nauwe samenwerkingsverbanden met CLB-directies waardoor de POC kort op de bal kan spelen en begeleiding kan afstemmen op de specifieke beleids- en organisatiecontext van elk centrum. De inbedding in scholengroepen maakt het voor de CLB's gemakkelijker om in gesprek te gaan met scholen en hun SPOC. Anderzijds doordat CLB-medewerkers ook rechtstreeks vragen kunnen stellen aan de begeleiders. Al is er bij sommige CLB's de afspraak dat de vraag eerst aan de eigen coördinator of directeur in het centrum wordt gesteld en pas in tweede instantie aan de POC.

De CLB's waarderen de toegankelijkheid van de POC en de snelheid waarmee ze geholpen worden. Tegelijk geven ze aan dat ze zich door de POC ondersteund voelen voor informatiedoorstroming, expertisedeling, trajecten voor starters, netwerking en het onderbouwd beantwoorden van hun complexe, vaak juridische vragen.

2.2.2. Aanklappende werking en mandaat

Het GO! benadrukt dat de PBD zijn mandaat heeft op basis van het bijzonder decreet. Het krijgt concreet vorm via begeleidingsovereenkomsten met scholengroepen, via overleg met de scholengemeenschappen en via de SPOC-werking. Bij scholen met een ongunstig doorlichtingsadvies is dit mandaat helder en gedragen. Bij preventieve of niet-curatieve

begeleiding is het mandaat minder vanzelfsprekend en sterker afhankelijk van de rol en betrokkenheid van de schoolleiding, maar ook van de mate waarin scholengroepen de regie in handen nemen.

Sinds dit schooljaar werkt de PBD ook met ‘contracten’ met scholen voor verandertrajecten waarin ze samen op basis van de schooldata wederzijdse verwachtingen en de te bereiken effecten formuleren. De commissie waardeert de opstart van begeleidingscontracten tussen de PBD en scholen. Dit kan garanderen dat de PBD een krachtig mandaat heeft, heldere doelen als startpunt worden gekozen en dat er een sterke focus ontstaat op concrete impact. Op die manier kunnen deze contracten ook als kwaliteitsinstrument worden ingezet (zie ook [3.1.1](#)).

De PBD bekijkt jaarlijks met de coördinerende directeurs van de scholengemeenschappen de begeleidingshistoriek van de scholen (opleidingen, trajecten, deelname aan PLG's). Als dan wordt vastgesteld dat een school het voorbije schooljaar geen beroep heeft gedaan op de PBD wordt afgesproken wie met de school in gesprek gaat. De PBD bekijkt dan ook de schooldata om na te gaan of er begeleiding nodig is.

Contracten worden bij de POC niet systematisch ingezet, maar wel bij negatieve doorlichtingen of wanneer de POC zich zorgen maakt over het functioneren van een centrum. In deze begeleidingscontracten worden doelen en een plan van aanpak geformuleerd en wordt, daar waar relevant, een stuurgroep met de algemeen directeur van de scholengroep opgericht. Op die manier bewaart de POC een evenwicht tussen aanklampend begeleiden en het respecteren van de autonomie en het eigenaarschap van de CLB's.

2.2.3. Scholen/CLB's met hoge of acute noden

De PBD en de POC hanteren een reeks criteria die aangeven of een school of CLB onder de noemer ‘grootste noden’ valt, zoals een negatief doorlichtingsverslag. Scholen/CLB's met hoge of acute noden krijgen voorrang en worden- op basis van een contract- begeleid via intensieve en vaak langdurige verandertrajecten. De stijging van het aantal ongunstige adviezen na een doorlichting leidt tot een toenemende vraag naar trajecten met een merkbare impact op de globale werking van de PBD en de POC en beperkt de flexibiliteit om in te spelen op nieuwe of niet-voorzienode noden bij andere scholen en centra.

Verandertrajecten zijn steeds op maat. Ze zijn contextspecifiek en vragen een aanzienlijke tijdsinvestering van begeleiders. Bij bepaalde verandertrajecten verwacht de PBD dat de scholen eerst een gestandaardiseerde opleiding volgen. Vervolgens beslist de scholengroep in overleg met de betrokken scholen en met ondersteuning van de SPOC of de school verder op maat begeleid zal worden in een verandertraject, zodat de voorziene capaciteit voor de scholengroep niet overschreden wordt.

2.3. Samenwerking

2.3.1. Algemeen

Samenwerking is structureel ingebed in de werking van de PBD en de POC, zowel intern binnen GO! (met scholengroepen, POC/PBD, centrale diensten) als extern met diverse partners.

De samenwerking tussen de PBD en de lerarenopleidingen is versterkt en structureel geworden. De PBD sloot bijvoorbeeld een overeenkomst waardoor de materialenbank van de PBD werd opengesteld voor de studenten. Daarnaast faciliteert de PBD regionale sessies tussen de scholen en de lerarenopleidingen en leverden de lerarenopleidingen input voor de leerplannen.

De PBD werkt ook samen met de lerarenopleidingen van verschillende hogescholen en met de educatieve masters van de universiteiten in het kader van ad hoc onderzoeksvragen. In functie van de methodescholen werkt de PBD samen met de Freinetbeweging aan het postgraduaat Freinet.

De PBD beschikt over een 'samenwerkingsbank', een tool waarin hij alle vragen van externen naar samenwerking verzamelt. Deze vragen worden besproken tijdens het stafoverleg. De commissie ziet het potentieel van het opzetten van een dergelijke samenwerkingsdatabank om o.a. het eigen netwerk te monitoren en te ontwikkelen.

De POC werkt samen met andere POC's en partners uit andere beleidsdomeinen, bv. justitie, welzijn, jeugd, gezondheidszorg.

2.3.2. Netoverschrijdende samenwerking

De commissie waardeert, net zoals de begeleiders zelf, de huidige netoverschrijdende samenwerking. Zowel het samen nadenken over de implementatie van kwaliteitsprocessen zoals het in kaart brengen van bereik en effectiviteit, als de activiteiten in de netoverschrijdende wetenschappelijke adviesgroep verdienen volgens de commissie verdere verdieping. De netoverschrijdende samenwerking biedt talloze mogelijkheden voor expertisedeling en professionalisering die maximaal benut moeten worden. De commissie moedigt de PBD aan om de informatie uit de wetenschappelijke adviesgroep en de netoverschrijdende samenwerking in het algemeen maximaal naar de begeleiders op het veld te laten doorstromen. De commissie dringt erop aan om na te gaan op welke vlakken de samenwerking kan worden versterkt. Zo geeft de PBD zelf aan dat er op het vlak van secundaire processen, bv. registratiesystemen, nog meer uit de samenwerking te halen valt.

De expertise rond het volwassenenonderwijs en DKO is beperkt in het onderwijsveld. De samenwerking tussen de PBD's binnen het volwassenenonderwijs kenmerkt zich door overleg, afstemming en kennisdeling rond gedeelde thema's en uitdagingen. De PBD van het GO! werkt actief samen met de PBD van OVSG om onderwijsprofessionals in het DKO zo goed mogelijk te ondersteunen. Gezien het gebrek aan expertise en tijd vindt de commissie deze samenwerkingen verstandig. Deze samenwerkingen worden door de PBD als zinvol ervaren, al is er nog winst te boeken in afstemming van ondersteunende processen.

De commissie waardeert de lange traditie van netoverschrijdende samenwerking bij de POC's in de Internettensamenwerkingscel (ISC). De ISC stuurt de werking aan van netoverstijgende projecten als CLB-chat, het elektronisch leerlingendossier LARS en de onderwijskiezer. Daarnaast werkt de ISC aan de ontwikkeling van visieteksten, gezamenlijke standpunten, netoverschrijdende studiedagen... De ISC fungeert ook als het centrale aanspreekpunt voor de CLB-sector naar de onderwijsoverheid en andere relevante beleidsdomeinen zoals welzijn, gezondheid, jeugd en justitie. De netoverschrijdende samenwerking is recent nog versterkt met de oprichting van een nieuwe vzw, CLB online, het overkoepelende digitale platform voor de CLB's. De POC GO! stelt echter duidelijke grenzen aan deze samenwerking omwille van verschillen in visie tussen de verschillende POC's. De commissie dringt erop aan om toch na te gaan op welke vlakken de samenwerking nog kan worden versterkt.

2.3.3. Makelaarsrol

De makelaarsrol wordt ingevuld via samenwerking met externen wanneer de expertise niet of onvoldoende intern beschikbaar is. De PBD en de POC voorzien in een flankerend aanbod van externen waarvan ze inschatten dat de kwaliteit in orde is en waarbij ze zicht hebben op de inhoud. Maar dit is onvoldoende systematisch uitgewerkt wat betreft kwaliteitscriteria en wordt onvoldoende opgevolgd en geëvalueerd.

De PBD merkt dat het implementatieproces vaak ontbreekt in de ondersteuning door externe partners. Dit neemt de PBD dan op. De PBD geeft echter aan dat dit niet altijd gemakkelijk is als de scholen op eigen initiatief een externe organisatie hebben ingeschakeld, omdat de PBD dan onvoldoende op de hoogte is van de inhoud van de gevolgde vorming.

De CLB's geven aan dat zij zelf het initiatief nemen om beroep te doen op externe partners. Op vraag van een CLB gaat de POC mee op zoek naar een geschikte externe partner. Via de nieuwsbrief verspreidt de POC soms het aanbod van externen. De opvolging is momenteel beperkt formeel uitgewerkt. De commissie raadt aan om dit flankerend aanbod expliciet in kaart te brengen omwille van de vele belendende domeinen.

De CLB's geven daarnaast aan dat ze kunnen deelnemen aan opleidingen van andere netten, maar dat deze minder aansluiten bij hun identiteit.

3. Ondersteunende processen

3.1. Kwaliteitsbewaking

3.1.1. Algemeen

De commissie erkent dat de PBD de voorbije jaren stappen heeft gezet in zijn kwaliteitszorg en hierin heeft geïnvesteerd. Een globale risico-analyse staat nog in de kinderschoenen. De commissie wil de PBD aanmoedigen om hier werk van te maken. Hoewel risicomanagement voor de PBD niet verplicht is zoals voor de Vlaamse overheids- en hogeronderwijsinstellingen, zou het de kwaliteitsbewaking aanzienlijk kunnen versterken. Aangezien alle PBD's voor gelijkaardige uitdagingen staan, adviseert de commissie om de aanpak zoveel mogelijk netoverschrijdend op te nemen.

De PBD en POC geven aan dat ze diverse databronnen en dashboards doelgericht monitoren, wat een solide basis biedt voor de bijsturing van de begeleidingsinterventies. De PBD en de POC beschikken over een aantal instrumenten voor kwaliteitsbewaking, waaronder begeleidingsovereenkomsten, kwaliteitsfiches (nog in ontwikkeling bij de POC), verslagtools en effectmeting via EDBI². Deze instrumenten zijn coherent uitgewerkt en theoretisch onderbouwd. De wijze waarop deze instrumenten en de verzamelde data systematisch worden ingezet voor beleidsbijsturing en kwaliteitsverbetering blijft een aandachtspunt.

De PBD formuleert kwaliteitseisen voor opleidingen, waaronder het werken in teamverband. Ook bij de POC wordt vaak in teamverband gewerkt om zo beroep te kunnen doen op elkaars expertise en de kwaliteit te bewaken.

De planning en taakverdeling voor verandertrajecten bij de PBD worden intern doorgesproken. Bij de start van het traject sluiten de PBD en de school een begeleidingscontract af (zie 2.2.2). Tijdens een traject worden verslagen van de interventies opgesteld en werkafspraken gemaakt voor de volgende interventie. In maandelijks structureel overleg bespreken de SPOC's het verloop van de trajecten. Wanneer een traject is afgerond, is er geen nazorg of verdere systematische opvolging. De SPOC stelt hierover vragen bij volgende contacten.

² Het 'Effectmeting van Doelgerichte Begeleidingsinterventies' instrument of EDBI-instrument, werd ontwikkeld door Universiteit Antwerpen en KU Leuven, in opdracht van de minister van Onderwijs. Het instrument heeft het doel de PBD's en andere organisaties die schoolteams ondersteunen, een globaal zicht te geven op de effecten van hun begeleidingsinterventies.

3.1.2. Bereik

De monitoring van het bereik gebeurt op verschillende manieren, o.a. via de SPOC-werking (PBD), de verslagtool en bevestigingen.

De POC bereikt alle CLB's.

De PBD formuleert ambitieuze doelstellingen inzake bereik, per operationeel doel. De PBD streeft naar een maximaal bereik van scholen en leraren. Uit de gesprekken blijkt dat het bereik bij directies en beleidsteams groter is dan bij leerkrachten. Een belangrijke sterkte van de PBD ligt in het gedifferentieerde aanbod, waarin het continuüm van bereik en impact centraal staat (zie 2.2.1 en 2.1.4). Binnen dit continuüm worden bereik, effectiviteit, eigenaarschap en nabijheid/interactie steeds in relatie tot elkaar geplaatst. Naarmate de strategie verschuift naar meer intensieve vormen van begeleiding, neemt het bereik af maar wordt de focus op effecten en sturing sterker. Dit verband tussen toegankelijkheid en impact toont dat de PBD realistisch en transparant is in zijn inschatting van wat haalbaar is.

3.1.3. Effectiviteit

De hogervermelde kwaliteitsfiches bevatten criteria voor werkvloerimpact, zoals transfer naar de praktijk en gerichtheid op de werkvloer.

Effectiviteit wordt voornamelijk gemeten op korte termijn en focust sterk op tevredenheid en ervaren leereffecten. De PBD en de POC gebruiken daarvoor het EDBI-instrument. De POC heeft het EDBI-instrument voor de opleidingen en PLG's doorvertaald naar de CLB-context. Voor trajecten is dit nog in ontwikkeling.

De PBD geeft aan dat er soms te weinig respons is op de bevestigingen voor EDBI. Dit brengt de betrouwbaarheid van de kwantitatieve beoordeling in het gedrang. Deze data worden aangevuld door kwalitatieve beoordelingen. De commissie pleit ervoor dat de effectiviteitsgegevens meer benut worden voor bijsturing van trajecten, contracten, de inhoud van de trajecten, de gebruikte methodes, etc.

Het uitgangspunt van de PBD en POC is dat duurzame effecten op klas- en leerlingenniveau centraal staan, ook al blijft het aantonen ervan een uitdaging. Via het GO!-dashboard en andere meetinstrumenten, zoals de Vlaamse toetsen en de OVSG-toetsen, wordt geprobeerd deze effecten zichtbaar te maken.

De commissie waardeert de stappen die de PBD al gezet heeft, onder meer door scholen toegang te geven tot relevante data, hen daarbij te ondersteunen en door samen te werken met onderzoeksgroepen van hogescholen en universiteiten. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat begeleiders geen onderzoekers zijn en dat het analyseren van effecten op

leerlingenniveau tijd en gespecialiseerde expertise vergt. Toch blijft het streven naar aantoonbare impact op de klasvloer een rode draad in de begeleidingsstrategie, waarmee de PBD zijn evidence-informed aanpak onderstreept en de verantwoordelijkheid voor kwaliteitsvol onderwijs breed deelt met alle betrokken partners.

Zo experimenteert de PBD via pilootprojecten om het effect op de leerling na te gaan van specifieke ondersteuningsinterventies, bijvoorbeeld het project rond 'ijsbergrekenen' en het 'Lees Interventieproject voor Scholen met een Totaalaanpak' (LIST), waarbij de resultaten van de Vlaamse Toetsen rond leesbegrip werden vergeleken tussen scholen waar wel of niet LIST werd geïmplementeerd. De commissie waardeert deze pilootprojecten en moedigt ze aan.

3.2. Personeels- en professionaliseringsbeleid

Het personeelsbeleid is competentiegericht, met aandacht voor aanvangsbegeleiding, mentorschap en doorgedreven professionalisering. Er zijn coachingstrajecten voor begeleiders, collectieve leermomenten en een maandelijkse coördinatievergadering. De PBD hanteert startcompetenties en sokkels voor het aflijnen van minimale te bereiken competenties.

De POC werkt niet met sokkels, maar wel met functiebeschrijvingen met competenties, attitudes en vereiste basiskennis. De POC beschikt over een multidisciplinair team. Er worden voor hen coachingstrajecten voorzien en verplichte opleidingen.

Tegelijk geven de scholen aan dat er grote kwaliteitsverschillen zijn tussen de begeleiders van de PBD. Daardoor krijgen bijvoorbeeld vakgroepen in eenzelfde school niet altijd dezelfde boodschap. Daarnaast geven ze aan dat de begeleiders wel veel expertise hebben, maar overbevraagd zijn, en na verloop van tijd te weinig voeling hebben met de praktijk doordat zij zelf geen les meer geven. Voor het volwassenenonderwijs en het DKO blijkt er vaak een gebrek aan specifieke expertise. De tevredenheid van de doelgroepen over de PBD varieert door deze elementen sterk.

De werking van de PBD en de POC wordt gekenmerkt door een hoge werkdruk, beperkte instroom van ervaren profielen en statutaire en financiële onzekerheden. Deze factoren vormen een risico voor duurzame personeelsplanning, interne expertiseopbouw en retentie. De POC vermeldt dat het hierdoor een groot personeelsverloop kent. De commissie ziet dat bij de PBD de verschuiving van een deel van de werkingsmiddelen naar projectfinanciering het moeilijker maakt om op lange termijn te plannen.

4. Conclusies

De PBD en de POC van GO! werken sterk samen vanuit een centrale visie en werken hun begeleidingsaanbod consequent vanuit die visie (poolstervisie) uit. De PBD investeerde in de wetenschappelijke onderbouwing van de poolstervisie. In hun begeleidingsplannen komen de decretale opdrachten niet duidelijk tot uiting. Het versterken van het beleidsvoerend vermogen krijgt een centrale plaats in het begeleidingsplan en wordt ondersteund door lerende netwerken. De noden van de scholen en de CLB's worden in overleg met de scholengroepen en op basis van data bepaald. Om de vinger aan de pols te houden en elke school preventief te bereiken, werkt de PBD bovendien met Single Points of Contact (SPOC's). Ondermeer omwille van efficiëntie-overwegingen is een deel van het aanbod gestandaardiseerd. Dit leidt tot ongenoegen bij de scholen die meer aandacht willen voor hun noden en context. Door de nadruk op autonomie en zelfsturing ervaren ze een tekort aan gerichte feedback, vooral bij de vertaling van de ondersteuning naar de praktijk. De POC is sterk toegankelijk voor de CLB's die de sterke kennis van hun noden en context door de POC waarderen. De PBD en de POC zetten verschillende middelen in om hun interventies doelgericht op te volgen en bij te sturen. De gerichtheid op de werkvloer en de transfer naar de praktijk zijn daarbij aandachtspunten. De PBD focust zijn effectiviteitsmeting sterk op tevredenheid en gerapporteerde leereffecten. Omdat het streven naar aantoonbare impact op de klasvloer een rode draad in de begeleidingsstrategie vormt, werden een aantal gerichte pogingen gedaan om het effect op leerlingenniveau na te gaan. De kwaliteitsbewaking vraagt verdere uitbouw, onder meer via het ontwikkelen van een globale risicoanalyse en het in kaart brengen van duurzame effecten.

Sterktes

Nabijheid in het basisonderwijs

Het begeleidingscontinuüm en de werking met SPOC's versterken de afstemming op de context en de noden van de scholen en dragen bij tot duurzame implementatie, vooral in het basisonderwijs.

Datagedreven werking en investering in effectmeting

Er is een duidelijke focus op datagedreven werken, waarbij data en wetenschappelijke inzichten een centrale rol spelen in het bepalen van doelen en het uittekenen van verandertrajecten. Er is wel meer aandacht nodig voor strategieën om datageletterdheid ook daadwerkelijk te laten landen bij de doelgroepen, vooral bij de leerkrachten. De PBD doet verdienstelijke pogingen tot effectmetingen tot op het niveau van de leerling aan de hand van pilootprojecten, zoals het 'ijsbergrekenen' en 'LIST'.

Lerende netwerken

Lerende netwerken vormen een centrale pijler in de begeleidingsstrategie van de PBD en de POC. Ze functioneren als belangrijke hefboom voor kennisdeling, professionalisering en het versterken van het beleidsvoerend vermogen van scholen en CLB's. Aandachtspunten zijn de concrete invulling van de PLG's en het (helpen) vertalen van het geleerde naar de concrete praktijk.

Samenwerking

Samenwerking is structureel ingebed in de werking van de PBD en de POC, zowel intern binnen GO! als extern met diverse partners. De samenwerkingsbank heeft het potentieel om o.a. het eigen netwerk te monitoren en te ontwikkelen. De netoverschrijdende samenwerking tussen de POC's binnen de Internettensamenwerkingscel ISC zorgt voor visieontwikkeling, professionalisering, kennis- en expertisedeling en contacten met de verschillende beleidsdomeinen die een impact hebben op de werking van de CLB's.

Co-creatie en nabije ondersteuning van de POC

De POC hanteert een participatieve en praktijkgerichte aanpak, onder meer door samen met de centra materialen te ontwikkelen. Op die manier benadrukken ze het eigenaarschap van de centra en stimuleren ze de kennisdeling tussen centra. De POC onderscheidt zich door haar hoge toegankelijkheid en snelle ondersteuning. Uit de gesprekken met de CLB's bleek dan ook dat de tevredenheid over de POC groot is.

Verbeterpunten en aanbevelingen

Vertaling naar de klaspraktijk

De PBD moet het evenwicht beter bewaken tussen de autonomie van de scholen en het (helpen) vertalen van het geleerde naar de praktijk. De onderlinge verschillen tussen scholen vragen monitoring en opvolging of de scholen inderdaad op zelfstandige wijze voldoende vooruitgang kunnen boeken met het gestandaardiseerde basisaanbod. In het bijzonder binnen de lerende netwerken vormt dit een aandachtspunt: de aangeboden informatie blijkt vaak te theoretisch en moeilijk te vertalen naar de eigen context. Dat maakt dat de werkvorm, ondanks de potentiële meerwaarde ervan in functie van expertiseuitwisseling, aan effectiviteit inboet. De verdere ontwikkeling en ondersteuning van het beleidsvoerend vermogen van scholen blijft cruciaal indien de scholen zelf het geleerde naar de praktijk moeten vertalen.

Aandacht voor alle decretale opdrachten van de POC

De POC moet ervoor zorgen dat alle decretale opdrachten ten aanzien van de CLB's in zijn begeleidingsplan worden verwerkt.

Verschillen in tevredenheid bij de scholen over de PBD

In het personeelsbeleid moet meer aandacht gaan naar het voorkomen van kwalitatieve verschillen tussen begeleiders. Voor het buitengewoon onderwijs, het DKO en technische of 'kleine vakken' (Frans, Engels, geschiedenis ...) in het SO blijkt er bovendien een gebrek aan specifieke expertise. Het is nodig dit expliciet te monitoren. De strakke capaciteitsverdeling van de begeleiding per scholengroep weerspiegelt niet altijd de noden in de scholengroepen. Er is meer flexibiliteit nodig bij de capaciteitsverdeling om voldoende aan de noden tegemoet te komen. Er kan nog meer ingezet worden op de rol van de SPOC en de afstemming van het aanbod op de context en noden. Zeker voor het DKO dient de PBD het aanbod kritisch te evalueren en aan te passen.

Gebruiksvriendelijkheid van de materialenbank

De materialenbank is uitgebreid, maar niet gebruiksvriendelijk genoeg. Leerkrachten vinden niet altijd hun weg naar relevante materialen. Een optimalisatie van het systeem, inclusief toegang voor het volwassenenonderwijs en het DKO, en een heldere communicatie erover is daarom noodzakelijk.

Kwaliteitsbewaking

Risicoanalyse bevindt zich nog in een beginfase en verdient verdere uitwerking binnen de kwaliteitsbewaking. Het in kaart brengen van de effecten van begeleiding op lange termijn blijft een uitdaging voor alle PBD's. Ze kunnen hier best samen werk van maken, ondersteund met wetenschappelijke expertise. Er mag meer aandacht gaan naar de nazorg en opvolging na begeleiding. De opvolging, nazorg en kwaliteitsbewaking bij de makelaarsrol blijven een aandachtspunt. De POC kan systematischer gebruik maken van kwaliteitsinstrumenten zoals nulmetingen, contracten en effectmeting bij trajecten.